

Dünyaya hangi kavramların penceresinden bakıyoruz?

Erkin Özalp

Kavramlar konusunda aşırı hassasiyet zararlıdır.

“Her şeyin fazlası zarar” anlamında değil yalnızca... Kavramlar konusunda aşırı titizlenenler, bir başka çok bilinen deyişle, ağaçlara bakarken ormanı görememe tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tek tek kavramlardan daha önemli olan, bunların ne tür bir bütünlük içinde kullanıldığıdır.

Örneğin, Türkiye'nin “emperyalizmin gizli işgali altındaki bir ülke” olarak mı yoksa “bağımlı bir kapitalist ülke” olarak mı nitelendirileceği elbette önemlidir; ama eğer Türkiye'yi farklı şekillerde niteleyenler dış dinamiğin her şeyden önemli olduğu konusunda ortaklaşıyorsa, aralarındaki farkı çok fazla ciddiye almanın alemi yoktur.

Ancak bir de, başlı başına belirli bir bütünlüğe işaret eden, bir başka deyişle farklı bütünlükler içinde yeniden tanımlanmaları hiç kolay olmayan türden kavramlar var.

Birkaç on yıldır, özellikle de dünya ölçeğinde hüküm süren dinamiklere ilişkin olarak, bu türden kavramların yoğun bir bombardımanı altındayız.

“Küreselleşme”, “bilgi toplumu”, “imparatorluk”, “post-modern toplum”, “post-fordizm”, “çokuluslu şirketler” ve “ulus-ötesi şirketler” gibi kavramları kastediyorum.

Bu kavramların önemli bir ortak özelliği var: Dünyamıza dair belirli varsayımları örtülü olarak içeriyorlar ve bu varsayımlardan bağımsız olarak kullanılmaları pek mümkün değil.

Yukarıda anılan kavramlar ve benzerleri, dünyamızda eşî-benzeri daha önce görülmemiş bazı değişikliklerin yaşanmış olduğunu ima ediyor. Bununla doğrudan ilişkili ikinci bir ima, bu değişikliklerin, sınıf mücadeleleri (ya da toplumsal mücadeleler veya toplumsal ilişkiler) alanında köklü bir değişimi zorunlu kılması. Belki de her şeyden önemlisi, bu kavramlar, ulusal ölçekte yürütülen iktidar mücadelelerinin anlamsız olduğunu ima ediyor.

Dolayısıyla, bu türden kavramların solcular tarafından sorgusuz-sualsiz kullanılması, başlı başına bir sorun.

“Küreselleşme” sözcüğünün tırnak içine alınmadan kullanıldığı her yazıda ciddi ideolojik sorunların bulunduğunu düşünmek elbette saçmadır.

Diğer taraftan, kimse, aslında sağlam bir ideolojik çerçeveye sahip olmasına karşın, yalnızca “küreselleşme” gibi kavramları kullandığı için yanlış yollara sapmaz.

Ama zaten asıl sorun da burada: Popüler(leştirilen) kavramların bu denli kolay benimsenmesi, daha derindeki ideolojik zaafı işaret ediyor.

Tartışmaya o kadar da yeni sayılmayacak bir kavram çiftiyle başlayalım...

Çevreci misiniz, güneyli mi, yoksa doğulu mu? Sosyalist devrimci olmayın da!

Özellikle Türkiye gibi ülkelerde Marksist akademisyenlerin ciddi bir sıkıntıyla karşı karşıya olduğu yadsınamaz. Önce araştırma görevlisi, ardından yardımcı doçent, doçent ve sonunda profesör olabilmek için, kullandığınız dile dikkat etmeniz gerekir. Bazı kavramlar, yükselmeniz konusunda karar verecek olan insanların tepkisini çekebilir. Bu nedenle de, örneğin, emperyalist ülkeleri “merkez ülkeler”, az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkeleri de “çevre ülkeler” olarak anmayı tercih edebilirsiniz.

İlk bakışta, bunun çok fazla sakıncalı olmadığı düşünülebilir.

Ne de olsa “asıl” derdiniz bellidir. Emperyalist sömürü mekanizmalarını “çevre ülkelerden merkez ülkelere kaynak aktarım mekanizmaları” diye kodladığınızda, işin özü değişmeyecektir...

Gerçekten öyle mi?

Merkez-çevre kavram çiftini kullanan herkesin zaman içinde işin özünü unutacağını söylemek çok doğru olmayabilir.

Ama kesin olan bir şey var: Dünyanın merkez ve çevre olarak ikiye bölünmesi, temel çelişkinin de merkezi oluşturan ülkeler ile çevrede kalan ülkeler arasında olduğu düşüncesini ister istemez güçlendirir.

Bu noktada da, çevrede kalan ülkelerin merkez ülkelerin dayatmacı/sömürgeci politikalarına karşı korunması sorunu ön plana çıkmaya başlar.

Oysa, üretim araçlarının özel mülkiyeti sorunu bir kenara bırakılarak alınan her tür "korumacı" önlem, sonuçta, sermaye sahiplerine ve dolayısıyla emperyalistlere hizmet edecektir.

Bu son söyleneni açmakta yarar var.

Emperyalist ülkelerin az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkeleri birer "açık pazar" haline getirmeye çalıştıkları herkesçe biliniyor. Kimileri bunu "küreselleşme"nin doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak görüyor, kimileri de itiraz ediyor.

Örnek olarak, dayanıklı tüketim malları üzerinde duralım.

1980 öncesinde, "ithal ikameci" politikalar çerçevesinde diğer pek çok kapitalist ülkede olduğu gibi Türkiye'de de dayanıklı tüketim mallarının yurtiçinde üretimi gümrük duvarlarıyla koruma altında tutuluyordu.

Bu politikanın sonucu, "yerli" dayanıklı tüketim malı üreticilerinin kalitesiz malları yüksek fiyatlarla satması olmuştu. Üstelik yabancı sermayedarlar da durumdan hoşnuttu, çünkü teknoloji geliştirmek yerine yabancı şirketlerden lisans alan "yerli" üreticiler, bir yandan da üretim için gereken sermaye malları ile pek çok ara malı ithal ediyordu. "İthal ikamecilik", görünürde, yerli üretimi teşvik yoluyla ithalatı ve dolayısıyla döviz ihtiyacını sınırlandırmaya yönelik bir politikaydı. Gerçekte ise, ithal ikameci dönemde Türkiye'nin ithalatı ve döviz ihtiyacı azalmak bir yana arttı. İhracat ise yerinde saydı, çünkü yüksek maliyetli ve kalitesiz ürünleri ihraç etmek mümkün değildi.

Dolayısıyla, "korumacı" politikalardan asıl yararlanan kesim, yabancı sermaye ile işbirliğine giden sözde "yerli" sermaye sahipleri ile yabancı sermayedarlar oldu.

Peki, bütün bunlara rağmen, sanayi de belirli oranlarda gelişmiş olmadı mı?

Evet... Ancak 1980'li yıllara gelindiğinde bu politikanın sürdürülmesi tümüyle olanaksızlaşmıştı, çünkü ithal ikameci politikaların yol açtığı döviz sıkıntısı katlanılmaz noktaya gelmiş ve gerekli girdiler ithal edilemediğinden üretim de durma noktasına yaklaşmıştı.

Bu durumda, gümrük duvarlarının indirilmesi doğru bir politikaydı, denebilir mi?

Hayır! Gümrük duvarlarının indirilmesiyle birlikte bir yandan gereksiz ithalat hızla artarken diğer yandan da aralarında tarım sektörünün de bulunduğu pek çok sektör ve alt sektör ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldı. Asıl önemlisi, korumacılık gibi "açık pazar" politikaları da, yabancı sermayedarlar ile işbirlikçi yerli sermayedarların çıkarlarına hizmet etti.

Zaten sorun da burada.

Üretim araçlarının özel mülkiyetine dokunmadığınız sürece, ilk bakışta karşıt görünen politikalar bile, aynı kesimlerin güçlenmesine hizmet eder.

"Korumacılık"ı daha geniş anlamıyla da ele alabiliriz.

"Çevre"nin "merkez"nin müdahalelerine karşı korunmasına dönük talepler arasında en yoksul ülkelerin borçlarının silinmesi de var.

En yoksul ülkelerin borçlarının bir bölümünün silinmesi ve bir bölümünün geri ödemelerinin daha uzun vadelere yayılması, son derece "gerçekçi" bir taleptir. Çünkü bugün dünyanın pek çok yoksul ülkesi zaten borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir ve ödenemeyecek borçların sermaye sahiplerine çok fazla zarar vermeden tasfiye edilmesini emperyalistler de istemektedir.

Bu hedefe ulaşılması durumunda, yoksul ülkelerin emekçileri daha yüksek yaşam standartlarına kavuşur mu?

Silinen, ya devletlerin ya da sermaye sahiplerinin (çoğu kez devlet güvencesi altındaki) borçlarıdır. Dolayısıyla, borç silme operasyonlarının ardından elde başka işlere ayrılabilir bir miktar para kalsa bile, bu paraların nerelerde

harcanacağı yine egemen sınıf tarafından belirlenecektir. Dahası, emperyalistler de, borç silme karşılığında, bu konuda söz sahibi olmak isteyecek, daha doğrusu bunu dayatacaklardır.

Bu tartışmadaki en kritik noktalardan biri, emperyalist ülkelerle kurulan ilişkilerin tümüyle dışsal bir nitelik taşımadığının görülmesidir.

Az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkeleri emperyalizme bağımlı kılan, emperyalist ülkelerin müdahalelerinden çok, bu ülkelerin sermaye sınıfları ile sermaye iktidarlarının tercihleridir.

Venezüella'daki Chavez iktidarının karşısına ABD'den önce bu ülkenin sermaye sınıfı çıktı. Türkiye'nin sermaye sınıfı ve sermaye iktidarı, ülkenin Avrupa emperyalizmine mutlak olarak bağımlı kılınması doğrultusunda, Avrupalı emperyalistlerden çok daha fazla çaba harcıyor. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ABD ile kurulan ilişkilerde de, aktif olan taraf ABD değil, "yerli" sermayedarlarımız ve onların iktidarıdır.

"Ulusal" sermayedarların, kapitalist gelişmenin belirli bir aşamasında "korumacı" politikalarından yana olabildikleri doğrudur. Ama bu aşamadaki temel derd, emperyalistler tarafından "muhatap" kabul edilebilmek için belirli bir büyüklüğe erişmekten başka bir şey değildir. Sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme süreci belirli bir aşamaya vardıkdan sonra, siyasal açıdan da giderek daha fazla güçlenen büyük sermaye sahipleri için, emperyalistlerle işbirliğine gitmek, daha doğrusu onların taşeronluğunu/komisyonculuğunu üstlenmek, çok daha kârlı hale gelir.

Dolayısıyla, emperyalizm ile kurdukları ilişkilerde az gelişmiş ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkeleri gerçekten de koruyan bazı önlemler alınabilse bile, bu önlemler "yerli" sermaye sınıflarının yabancı sermayedarlarla kurdukları ilişkilerde ek bir avantaj elde etmesinden başka hiçbir işe yaramayacaktır.

Tüm bunlar, "çevre"nin "merkez" karşısında birlikte hareket etmesinin olanaksızlığına da işaret eder.

"Çevre"deki ülkelerin egemen sınıfları (tıpkı "güney"deki ve "doğu"daki ülkelerin egemen sınıfları gibi), kendi aralarında kurdukları ilişkilere, hiçbir zaman, emperyalist ülkeler ile kurdukları ilişkilerden daha fazla önem ve değer vermez. Bölgesel işbirlikleri bile, asıl olarak, emperyalist ülkeler nezdinde daha fazla önem kazanmaya yöneliktir. Üstüne üstlük, kapitalist ülkeler arasındaki bölgesel işbirlikleri, "başarı"ya ulaştıkları oranda, emekçiler üzerindeki baskı ve sömürünün daha da artmasına yardımcı olur.

Merkez-çevre kavram çiftini beğenmeyenlerin önünde iki alternatif daha var: Kuzey-güney ya da doğu-batı kavram çiftlerinden birini tercih etmek.

Bunlardan ilkinin merkez-çevre ikilisinden pek bir farkı yok aslında. Çünkü dünya üzerinde ("neyse ki" ya da "henüz") "güneycilik" ya da "kuzey düşmanlığı" türü akımlar bulunmuyor. Buna karşın, "doğululuk", "doğuculuk" ve "batı düşmanlığı"ni çağrıştıran doğu-batı ikilisi, sınıfsal olmayan kimliklere davetiye çıkarmak açısından çok daha üstün. Dolayısıyla, diğerlerine göre yaşça da büyük olan doğu-batı ikilisinin son yıllarda daha bir popülerleş(tiril)miş olması son derece anlaşılır.

Ama bu üç kavram çifti, aralarındaki ayrımları önemsizleştiren bir ortak işleve sahip: Kapitalizm-sosyalizm karşıtlığına alternatif oluşturmak.

Sosyalizmin bir kutup olmaktan çıktığı bugün, kim ne diye kapitalizm-sosyalizm karşıtlığına alternatif bulmaya çalışsın ki, denebilir.

Sermaye cephesinin bu konuda o kadar da dar görüşlü olmadığı açık!

Reel sosyalizmin çözülüşünün ardından başlayan ideolojik bombardımanın önemli hedeflerinden biri de, sosyalizm ile kapitalizmin aslında hiç de iddia edildiği gibi karşıt düzenler olmadığıydı.

Kimileri bunu "her ikisi de modernleşme çağının ürünleriydi; şimdi post-modernizm çağına girdik" diyerek, kimileri "aslında sosyalizmde de eşitsizlikler ve bir sınıfın iktidarı vardı" ya da "sosyalizm aslında devlet kapitalizminden başka bir şey değildi" diyerek savundu.

Sermaye cephesi açısından, sosyalizmin başarısızlığa mahkum olduğu tezi yetersizdir. Çünkü kapitalizmin sosyalizme göre çok daha başarısız olduğu giderek daha fazla belirginleşmektedir! Bu nedenle de, "aslında kapitalizme alternatif bir düzen hiçbir zaman kurulamadı ve kurulamaz" düşüncesini yaygınlaştırmak çok daha büyük bir önem taşır.

Merkez-çevre, kuzey-güney ve doğu-batı kavram çiftleri de, sosyalizmin güncelliğini dışladıkları oranda, aynı amaca hizmet eder.

“Küresel kapitalizm” ne demek?

Hikayeye göre, dünya kapitalizmi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de yardımıyla yeni bir evreye girdi. Bu yeni evrenin temel dinamikleri arasında uluslararası ölçekteki mali sermaye hareketlerinin devasa boyutlara ulaşması, sermayenin önündeki her tür ulusal engelin kaldırılması ve “çokuluslu” ya da “ulus-ötesi” (veya “ulus-üstü”) şirketlerin egemenliklerini ilan ederek ulus-devletlerin sonunu hazırlaması var. Bu liste kolaylıkla uzatılabilir. Önemli olan, “emperyalizm” kavramının geçersizleştiği ya da geçersizleşmese bile yetersizleştiği bir evreden söz ediliyor olması.

İşin ilginç yanı, sorulduğunda “küreselleşme” kavramının her şeyden önce ideolojik bir içerik taşıdığını ve asıl hedefin emperyalist saldırganlığı gizlemek olduğunu söyleyenlerin bile bu kavramı kullanmaya devam edebilmesi. Örneğin,

“(…) şimdilerde küreselleşme denilen aslında, emperyalist saldırıdan ve saldırının yoğunlaşmasından başka bir şey değil. (...) Bir edeb-i kelim yapılarak, emperyalizm kavramının yerine küreselleşme kavramı kullanılıyor. Kapitalizm kavramı yerine de ‘piyasa ekonomisi’ veya ‘Pazar ekonomisi’ kavramının yeğlenmesi gibi...”[1]

satırının yer aldığı bir yazının başlığında “küresel kapitalizm” kavramı var! Aynı yazıda, “küresel kapitalizm çağında devlet-sermaye ilişkisi”nin yeniden biçimlendiğinden söz edilebiliyor ve bu “çağ”ın getirdiği başka “yenilik”ler uzun uzadıya anlatılabiliyor.[2]

“Küreselleşme” başlığı altında sıralanan gelişmelerin önemli bir bölümü, gerçekten de yaşanıyor.

Ama bunların ne kadar “yeni” ya da “özgün” oldukları, hayli tartışmalıdır.

Dünyamızın sürekli olarak değiştiği kesin. “Garp cephesinde değişen bir şey yok” demenin yanlış olduğunu ileri sürmek için uzun boylu bir tartışmaya girmek gereksiz; bir dünya sisteminin bazı açılardan aynı kalabilmesi için bile başka açılardan sürekli bir değişim içinde olması gerekir. Örneğin, belirli bir ülkedeki belirli bir tekelin bu konumunu koruyabilmesi, hem ülke içindeki hem de uluslararası rakiplerine (ve potansiyel rakiplerine) karşı sürekli bir mücadele yürütmesine bağlıdır. Koç Grubu eskiden de güçlüydü, bugün de güçlü; ama aradan geçen on yıllar içinde yönetim anlayışından yatırım tercihlerine kadar pek çok alanda ciddi değişimler yaşadı.

Açıklık sağlanması gereken konu, dünya kapitalizminin, “emperyalizm” kavramının eskimesine yol açacak türden bir yeni evreye girip girmediği.

Bu noktada, Lenin’in *Emperyalizm*’inin yeniden okunması son derece verimli olacaktır. Çünkü bu okuma, “küreselleşme” döneminin yeniliği olarak sunulan pek çok gelişmenin bu yüzyılın başında da yaşandığını hatırlamamızı sağlayacaktır.

Bugünün dünyasında uluslararası ölçekte faaliyet gösteren dev şirketler mi var?

Emperyalizm’in “Kapitalist Gruplar Arasında Dünyanın Paylaşılması” bölümünü okuyun...

Mali sermaye çok büyük bir güce mi ulaştı?

“Bankalar ve Yeni Roller” ve “Mali-Sermaye ve Mali-Oligarşi” bölümlerini okuyun...

Sermaye her tür ulusal sınırı aşarak dünyanın dört bir köşesine mi gidiyor?

“Sermaye İhracı” bölümünü okuyun...

Ulus-devletlerin egemenliği zayıflıyor mu?

Emperyalist ülkelerin diğer ülkeleri sömürgeleştirmesi ve kağıt üzerinde bağımsız görünen ülkeleri bağımlılaştırması *Emperyalizm*’de uzun uzadıya anlatılıyor...

O zamandan bu yana ciddi değişikliklerin yaşandığı kesin, çünkü böyle olmasaydı bugün mali sermayenin ulaştığı büyüklüğe hayretle bakılması da mümkün olmazdı.

Aradan geçen süre içinde dünya kapitalizmi İkinci Dünya Savaşı’nı ve sonrasında da uzun süreli büyüme dönemlerinden birini yaşadı.

Dünya kapitalizminin büyüme dönemlerinde temel gelişme dinamiği, sermayedarların kendi ülkelerinde yaptıkları yatırımlar ve iç pazara yaptıkları satışlardır. Bu dönemlerde mali sermaye zayıflar, emperyalist sömürünün yoğunlaştırılması sermaye açısından bir ölüm-kalım sorunu olmaktan çıkar ve sermaye ihracı ikinci plana düşer.

Dahası, dünya kapitalizminin uzun süreli büyüme dönemlerinde, işçi sınıfının yaşam standartlarının yükselmesi de mümkün hale gelir. Bunun derecesi, hem uluslararası hem de ulusal ölçekteki sınıf mücadelelerine bağlıdır.

Dünya kapitalizmi, 1970'li yılların başından (kimilerine göre de 1960'lı yılların sonundan) itibaren yeni bir uzun süreli bunalım dönemine girdi.

Kâr oranlarının azalması eğiliminin ürünü olan bunalıma verilen standart tepkiler, üç başlık altında toplanabilir:

- 1) Ücret fonunun küçültülmesi (gerçek ücretlerin geriletilmesi, çalışma saatlerinin uzatılması, sosyal hakların sınırlandırılması, sosyal harcamaların kısılması, yasadışı işçi çalıştırmanın yaygınlaşması vb.) ve bu amaç doğrultusunda işçi sınıfının örgütsüzleştirilmesi.
- 2) Mali sermayenin (bir başka deyişle "hayali sermaye"nin) büyümesi.
- 3) Emperyalist sömürünün yoğunlaştırılması (sermaye, meta ve hizmet dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması, dış borçlandırma, ulusal iktidarların iktisadi karar alma yetkilerinin sınırlandırılması, ucuz emek-gücü cehennemlerinin yaratılması vb.).

Nitekim, bugün "küreselleşme" başlığı altında sıralanan gelişmelerin neredeyse tümü, yukarıdaki üç başlıktan birine kolaylıkla dahil edilebilir.

Dahası, biraz daha dikkatlice bakıldığında, üretim sürecindeki teknik gelişmelerin ürünü olduğu varsayılan değişmelerin de, büyük oranda, dünya kapitalizminin bunalımı ile bağlantılı olduğu görülebilir.

Örneğin, mevcut işlerin parçalanarak bunların önemli bir bölümünün taşeronlara yaptırılması, teknik gelişmelerden çok, işçi sınıfını örgütsüzleştirerek ücret fonunu küçültme çabalarının ürünüdür. Bilgisayar, iletişim ve taşımacılık teknolojilerindeki gelişmeler, işlerin parçalanmasını elbette kolaylaştırmıştır; ancak işbölümünün giderek artması ve dolayısıyla işlerin parçalanabilir hale gelmesi, yüzyıllardır süren bir eğilimdir. Diğer yandan, ücret fonu sabit tutulduğunda, büyük ölçekli ve az merkezli üretim, parçalanmış üretime göre çok daha verimli olmaya devam etmektedir. Bir başka deyişle, taşeronlaştırma, çoğu örnekte, teknik ilerlemeye değil, tam tersine verimsizliğe ve kaynak israfına işaret etmektedir.

Birkaç on yıldır yaşananların ardında dünya kapitalizminin bunalımının bulunduğunu vurgulamak neden bu kadar önemli?

Çünkü bunalım vurgusu, kapitalizmin iç çelişkilerine yapılan bir vurgudur. Buna karşın "küreselleşme" kavramı, devrimci olanaklara işaret etmemenin ötesinde, "küreselleşme karşıtlığı" ve "küresel direniş" türü içi boş formülasyonların popülerlik kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Bunalımı merkeze alan bir yaklaşım, şu kritik noktanın saptanmasını da kolaylaştırmaktadır:

"(...) sermayenin krize verdiği tepkinin esası 'üretici güçlerin tahrip edilmesi' olmaya devam etmektedir. Dünya çapında yatırım oranlarının gerilemesi, üretken sanayilerin görece olarak zayıflaması, kapasite kullanımının gerilemesi, işsizlik artışı, geleneksel sınıai altyapıların çözülmesi, özellikle eski sosyalist ülkelerde bu altyapının çökertilmesi, kamu işletmelerinin özelleştirmeler yoluyla tasfiyesi, kitlesel üretim modelinin küçük birimlere parçalanması, sermayenin spekülâtif karakterinin abartılı biçimde belirginleşmesi ve elbette savaşlar, içinde bulunduğumuz dönemde kapitalizmin üretici güçleri nasıl tahrip ettiğini gözler önüne sermektedir."^[3]

"Küreselleşme"den sıkılanlara: "İmparatorluk"

Bazı kavramların yalnızca onları ortaya atanlar tarafından tanımlanan içerikleri değil, aynı zamanda yarattıkları çağrışımlar da önemlidir.

Michael Hardt ile Antonio Negri'nin "21. yüzyılın manifestosu"olarak pazarlanan kitaplarında^[4], "emperyalizm"e alternatif olarak öne sürülen "imparatorluk" kavramı, merkezsiz ve topraksız, ulus-üstü bir iktidar aygıtı olarak tanımlanıyor. Hardt ile Negri, "dışarısı olmayan" bir düzenin egemenliği altında yaşadığımızı ileri sürüyor. Ulus-devletler çağı sona ermiş, ele geçirilecek bir iktidar kalmamıştır. Dolayısıyla, iktidar gibi muhalefetin de, merkezsiz, topraksız ve ulus-üstü olması gerekir. Bunun nasıl olacağı ise henüz pek belli değildir (!).

Burada *İmparatorluk*'un eleştirisine girişilmeyecek, çünkü asıl derdimiz kavramların özel tanımları değil, yaygın olarak kullanılmaları ölçüsünde üstlendikleri işlevler.

Bu açıdan bakıldığında, yazarlarının bunu kastetmediklerini özel olarak vurgulamalarına karşın daha çok ABD emperyalizmini çağırıştıran “imparatorluk” kavramı, “yanlış” anlamalara dayalı olarak kullanıldığında bile, yazarlarının gerçek niyetleriyle çok da uyumsuz olmayan işlevler üstleniyor.

Karşımızda duran güç ister soyut bir imparatorluk olsun isterse “ABD imparatorluğu”, böylesi bir gücün karşısına çıkmak hiç kolay değildir. Kuşkusuz, tarihteki başka imparatorluklar gibi bu imparatorluğun da kendi içsel dinamiklerinin ürünü olarak çözülmesini “umut etmek” mümkündür. Diğer yandan, “imparatorluk karşıtı” olmak da mümkündür. Ama bu, umutsuz bir karşıtlıktır, çünkü bir tarafta olanca heybetiyle bir “imparatorluk”, diğer tarafta ise ulus-devletlerin hiçbir hükmünün kalmadığı bir çağda ulusal sınırlara hapsedilmiş aciz insanlar vardır... Yapılabilecek olan, yalnızca, imparatorluk’a teslim olmamak adına “direniş” sergilemektir. “Direniş”in bir taktik olmaktan çıkıp stratejiye dönüştüğü her zaman olduğu gibi, yenilgiyi baştan kabul ederek...

“Emperyalizm” kavramı için de benzer şeyler söylenemez mi?

Hayır, çünkü insanların ve toplumların hafızası ne kadar zayıf olursa olsun, anti-emperyalist mücadelelerin başarıya ulaşabildiği henüz unutulmadı. Belki de daha önemlisi, anti-emperyalist mücadelenin merkezinde ulusal ölçekte yürütülen mücadeleler duruyordu.

Diğer yandan, “ABD emperyalizmi”ne karşı mücadele etmekle “ABD imparatorluğu”na karşı mücadele etmek arasında, yine birincisinin tarihsel içeriğine dayalı bir fark daha vardır: “ABD imparatorluğu”na karşı mücadele, Avrupa ve Japon emperyalizminin karşıya alınmasını gerektirmez. Dahası, “imparatorluk karşıtlığı”, “sermaye egemenliği”ni gizlediği oranda, “ulusal” burjuvaziye karşı mücadelenin ikinci plana itilmesini ve hatta gündemden düşürülmesini kolaylaştırır.

“Ulus-ötesi” şirket göreniniz oldu mu?

Bir zamanlar, “çokuluslu” şirketler modaydı...

Artık “ulus-ötesi” şirketlerden söz ediliyor. Ne de olsa, küreselleştığımız bir çağda, “çok” bile olsa, “uluslu” şirketlerden söz etmek biraz ayıp oluyordu. Madem ki ulus-devletler ortadan kalkıyordu, o zaman şirketlerin de “ulusal” olmaktan çıkarılması gerekiyordu...

Türkiye MAI Karşıtı Çalışma Grubu, “ulus-ötesi” sermayeyi, “MAI ile ciddi bir sermaye içi tasfiyeyle en egemen emperyalist klik haline gelen sermaye” olarak tanımlamıştı.

“En egemen emperyalist klik”in egemenliği, ne anlama geliyordu?

MAI karşıtlarına göre, ulus-devletin öldüğünü artık hepimiz kabul etmeliydik:

“(...) ulusötesi en egemen emperyalist sermaye kesimlerinin, işlevini değiştirmeye çalıştıkları ulus-devlet, emek safları açısından bir mevzi olarak kabul edilip, ulusalcı perspektiflerle savunulmamalıdır. (...)”

Emek safları en egemen emperyalist kesimin uluslararasılığı da aşmış, ulusötesi örgütlenmeye gitmesinin karşısına salt ulusalcılıkla değil, ulusötesiliği de aşan, sınıfları, sınırları, tüm egemenlik ilişkilerini aşan bir anlayış, tutum ve yaşam tarzıyla çıkmalıdır.”[5]

Çok güzel...

“Emek safları”nın “sınıfları, sınırları, tüm egemenlik ilişkilerini aşan bir anlayış, tutum ve yaşam tarzı”na ne şekilde sahip olabileceği konusunda herhangi bir açıklama yapılmıyor. Ne de olsa bu, MAI karşıtlarının görevi değil. Onların işi “emek safları” için strateji geliştirmek değil, mevcut durumu resmetmek...

Peki, bu resim ne kadar doğru?

Her şeyden önce, MAI’nin rafa kaldırılması bile, hem ulus-devletlerin hiç de o kadar önemsizleşmediğini, hem de çağımızın uluslararası ölçekte faaliyet yürüten şirketlerinin hiç de o kadar ulus-ötesileşmediklerini gösterdi.

MAI, MAI karşıtlarının uluslararası ölçekte yürüttükleri mücadele nedeniyle değil, emperyalist ülkelerin bu anlaşmayı benimsememeleri nedeniyle rafa kaldırıldı. Başta Fransa olmak üzere (ama aralarında ABD’nin de bulunduğu) emperyalist ülkeler, kendi ülkelerinin şirketlerinin önüne başka ülkelerin devletleri tarafından konan her tür sınırlamayı kaldırmak istemekle birlikte, kendi şirketlerini korumalarına engel olacak düzenlemelere karşı çıkıyor! Bu nedenle de, kendilerini de bağlayacak bir anlaşmaya imza atmadan, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların da yardımıyla, MAI’nin hükümlerini diğer kapitalist ülkelere dayatmaya çalışıyorlar.

Devletlerin iktisadi açıdan önemsizleştiğine ilişkin iddialar, emperyalist devletler söz konusu olduğunda, zırvalıktan ibarettir.

ABD'nin askeri saldırganlığının artmasının ardında, kendi şirketlerinin çıkarlarını koruma kaygısından başka ne var? Eğer gerçekten de "ulus-ötesi" şirketlerin egemenliği altında yaşıyorsak, ABD ile AB arasındaki ticaret savaşlarını neyle açıklayacağız?

Belki de uluslararası ilişkiler alanında devletlere hala belirli roller verilmekle birlikte, ulusal ölçekteki bir zayıflamadan söz ediliyordur...

Burada da, söylenenlerin tam tersi geçerli.

Dünyanın "küreselleşme" doğrultusunda en fazla yol alan ülkelerinden biri ABD.

Ama devlet desteği olmasa, bu ülkenin petrol ve silah tekelleri kâr etmek bir yana, ayakta bile duramazdı. ABD, yalnızca petrol ve silah tekellerinin çıkarlarını kollamıyor. Örneğin, "yeni teknolojiler" in kabesi olan Silikon Vadisi, Pentagon'dan, yani ABD Savaş Bakanlığı'ndan gelen paralarla kuruldu. İnternet, uzun yıllar boyunca, devlet tarafından finanse edilen bir proje olarak kaldı. ABD'de gerek merkezi devlet organları, gerekse eyalet yönetimleri, uzun yıllardır, bilgisayar şirketlerinden ihtiyaçlarını fazlasıyla aşan miktarlarda yazılım satın alıyor. Bush yönetimi, yüksek teknoloji bütçesinin 2003 yılında 52 milyar dolara yükseltilmesini önerdi (2002 bütçesinde 46 milyar dolar).

Bu tür örneklerden tatmin olmayanlar için, devlet harcamalarının gerçekten de azalıp azalmadığına bakalım...

Tablo 1: Bazı ülkelerde devlet harcamalarının GSYİH'ye oranı (%)

	1970	1995
Fransa	38.9	54.1
Almanya	38.5*	49.1
Japonya	19.4	34.9
İngiltere	37.3	42.5
ABD	31.6	36.1

* Batı Almanya.

(Kaynak: Paul HIRST – Grahame THOMPSON, Küreselleşme Sorgulanıyor, çev: Çağla Erdem, Elif Yücel, Dost Kitabevi, Ankara, Eylül 1998, s. 21.)

Tablo 1, emperyalist devletlerin harcamalarının 1970 yılından sonra azalmak bir yana arttığını gösteriyor.

Bu artışın kökeninde sosyal harcamalardaki artışın olmadığını eklemeye gerek var mı?

Devlet harcamalarındaki artıştan kim yararlanıyor? Emekçiler yararlanmadığına göre, pek doğal olarak sermaye sahipleri ve her şeyden önce de "ulus-ötesi" oldukları iddia edilen tekelleri şirketler.

Kısacası, 1970 yılı ile karşılaştırıldığında, çok daha "devletçi" bir dönemde yaşıyoruz!

Tekelleri şirketlerin uluslararası ölçekte faaliyet yürütmesi, üretimlerinin büyük bölümünü merkezlerinin bulunduğu ülkenin dışında gerçekleştirmesi ve ürettiklerinin büyük bölümünü yine başka ülkelerin piyasalarına sunmaları bile, bunların "ulus-ötesi" olduğu anlamına gelmez. Nasıl ki Koç Grubu Rusya'daki ya da Avrupa'daki yatırımları nedeniyle "ulus-ötesi" olmuyorsa, IBM, Microsoft, Boeing, Coca Cola ya da General Motors da "ulus-ötesi" şirketler değildir. Kuşku duyan, ABD'nin bu şirketleri desteklemek için neler yaptığını ve bu şirketlerin kârlarının nerelerde toplandığını inceleyebilir.

Ama dahası var!

Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren büyük şirketlerin satışlarının, varlıklarının ve istihdamlarının büyük bölümü, kendi anavatanlarında. Örneğin, bir araştırmaya göre, 1980'li yılların sonlarında, "çokuluslu" ya da "ulus-ötesi" olarak anılan ABD'li imalat şirketlerinin toplam satışlarının yüzde 70'i, toplam varlıklarının yüzde 78'i ve toplam istihdamlarının yüzde 70'i ABD içindeymiş.[6]

Belki de "ulus-ötesi" sermaye ile kastedilen, mali sermaye, yani bankalar ve yatırım fonlarıdır...

Bunu iddia edenlere, bankaları ve yatırım fonlarını kurtarma operasyonlarını hangi devletlerin ve hangi nedenlerle gerçekleştirdiğini sorabiliriz. Ve neden ABD herhangi bir Alman bankasını ya da Japon devleti herhangi bir ABD yatırım fonunu kurtarmak için kılını bile kıpırdatmıyor?

Siz de "öteki"lerden misiniz?

Görünüşte "eleştirel" nitelik taşıyan yaygın bir yaklaşıma göre, bir taraftan "küreselleşme" yaşanırken, diğer taraftan da emekçilere duyulan ihtiyaç azalıyor, dünya nüfusunun önemli bir bölümü, pek çok ülke ve hatta bazı bölgeler tümüyle gözden çıkarılıyor ve hatta dışlanıyor. İddia o ki, sömürülmeye bile değmeyecek bir "ötekiler" sınıfı çıkıyor ortaya...

Bu tür iddialar, hangi niyetlerle dile getirilirse getirilsinler, çaresizlik duygusunu güçlendirmekten başka pek az işe yararlar.

İşçi sınıfının örgütsüzleştirilen, düzensiz biçimlerde çalıştırılan ve giderek genişleyen bir kesiminin kendisini "dışlanmış" hissettiği doğrudur. Sermaye sahiplerinin bu kesime ihtiyacının kalmadığı iddiası ise, bir büyük yalandır.

Bu söylenende biraz olsun gerçeklik payı bulunsaydı, sermayenin dünyanın dört bir köşesinde ucuz emek-gücü cehennemleri yaratmaya dönük azmi bu denli büyük olabilir miydi? Eğer emekçiler giderek önemsizleşiyorsa, emekçilerin aldıkları ücretlerin düşürülmesi, sosyal haklarının sınırlandırılması ve sosyal harcamaların azaltılması konusunda bu denli şiddetli saldırılara neden ihtiyaç duyuluyor?

Gözden çıkarılan ülkelere gelince...

Bu konuda en fazla örnek gösterilen ülkeler, doğal olarak, Afrika'nın yoksul ülkeleri.

Öyleyse güncel bir gelişmeyi hatırlatalım.

Kişi başına ulusal geliri 560 dolar olan, 65 milyon nüfuslu ve 11 milyon insanın açlıkla boğuştuğu Etiyopya, dünyanın en yoksul ülkelerinden biri. 1984 yılında yaşanan bir kıtlık 1 milyon insanın ölümüne yol açmış. Şu anda da, ülkenin gıda stokları giderek azalıyor. Nestle'nin bu ülkeyle alıp veremediği bir şey olabilir mi?

Var!

2002 yılının son ayında, Nestle, 27 yıl öncesinin hükümeti tarafından el konan şirketine karşılık olarak, Etiyopya'dan 6 milyon dolarlık bir tazminat talebinde bulundu.

Eğer yalnızca bu kadar olsaydı, "münferit bir hadise" deyip geçebilirdik...

The Guardian gazetesinin Cumhuriyet gazetesi tarafından aktarılan haberine göre, on yıllar önce el konan başka şirketlerin sahipleri de, Etiyopya'dan toplam 500 milyon dolara varan tazminat istemeye hazırlanıyordu.[7]

IMF ve Dünya Bankası, diğer kıtalarda yer alan ülkeler gibi yoksul Afrika ülkelerine de gümrük duvarlarını indirmelerini, mali piyasalarını serbestleştirmelerini, kamu işletmelerini özelleştirmelerini, tarımsal destekleri azaltmalarını ve kamu harcamalarını kısmalarını dayatıyor.

Emperyalistler, hiçbir ülkeyi gözden falan çıkarmıyor. Tam tersine, tekelci şirketler, kendi devletlerinin desteğini de arkalarına alarak, en yoksul ülkelerin kaynakları için bile kendi aralarında rekabet ediyorlar.

Bu durum, bir başka gerçekliğe daha işaret ediyor: Dünya kapitalizminin bunalımı, uluslararası ölçekte faaliyet yürüten büyük tekeller açısından, en yoksul ülkelere aktarılacak kaynakların bile hayati önem kazanmasına yol açtı.

Aynı anlama gelmek üzere, emperyalist-kapitalist sistemden kopuşlar, dünya kapitalizminin bunalımını derinleştirdikleri oranda, başka zamanlarda olduğundan çok daha kritik siyasal sonuçlar doğurmaya adaydır.

Zaten, tam da bu nedenle, önemsizlik ve çaresizlik duygularının yaygınlaştırılması için son derece sistemli bir çaba harcanıyor.

“Küreselleşme karşıtları”, “anti-kapitalist” bir mücadele mi yürütüyor?

“Alternatif küreselleşmeci” olarak anılmaları daha doğru olan “küreselleşme karşıtları”, siyasal açıdan sağa kaydıkları oranda, sola ait bazı kavramları kendilerine malederek bunların içeriğini boşaltma çabalarına hız veriyor.

Son dönemlerde gözlerini diktikleri kavram “anti-kapitalizm”.

“Küreselleşme karşıtı” hareketi oluşturan “sivil toplum” örgütleri ile sarı sendikaların “anti-kapitalist” mücadele yürüttüğüne inanmamız isteniyor. Kapitalizmin nasıl ortadan kaldırılacağı ve yerine neyin konacağı gibi sorunlara tümüyle karanlıkta bırakılıyor. Ne de olsa çağımızda “kimlik”ler önemli, “kimlik sahipleri”nin ne yaptığı ya da ne yapacağı değil...

Anti-kapitalizmin ya da kapitalizm karşıtlığının güncel bir görev olduğu, yakın geçmişe kadar, yalnızca sosyalist devrim stratejisini benimseyenler tarafından savunuluyordu. Buna karşın, “demokratik” devrimciler, sermaye egemenliğine karşı mücadele etmek için henüz erken olduğunu, her şeyden önce “tam demokrasi”ye, yani “burjuva demokrasisi”ne ulaşmak gerektiğini ileri sürüyordu.

Ancak “demokratik devrim” mücadelesi bile, bir siyasal iktidar mücadelesi anlamına geliyordu.

“Küreselleşme karşıtlığı”, bu meselenin aşılmasını sağladı. Ne de olsa artık ulusal ölçekte yürütülen iktidar mücadelelerinin hiçbir anlamı kalmadı. Dolayısıyla, “anti-kapitalist” olma iddiasını ileri sürmenin önünde de artık herhangi bir engel yok!

Böylece, hayatı boyunca sosyalist devrimciliğe ve dolayısıyla da anti-kapitalist mücadeleye düşmanca yaklaşan Ertuğrul Kürkçü gibileri bile, “yerli-yabancı kapitalist ayrımı gözetmeyen anti-kapitalist” mücadele taraftarı kesilebiliyor!

“Küreselleşme” karşısında iki tür tepkinin doğduğunu ve bunlardan birinin “milliyetçi tepki” olduğunu söyleyen Kürkçü, ikinci tepki için şunları ileri sürüyor:

(...) hızını gelecekte alıyor, sınır tanımayan küresel kapitalizme, sınır tanımayan bir küresel direnişle yanıt vermeye hazırlanıyor. Yerkürenin tamamı üzerinde hareket eden sermayeyle, yerkürenin tamamı üzerinde boy ölçüşüyor, dünya kapitalizmine karşı dünya ölçeğinde bir başkaldırı çağrısında bulunuyor. Küreselleşmenin sonuçlarına değil nedenlerine yöneliyor ve böylece Kuzey’in ve Güneyin çalışanları, küreselleşme mağdurları, kadınlar, yoksullar, çiftçiler için anlamlı bir eylem birliği alanı yaratıyor.”[8]

Ne güzel!

Peki, işe Türkiye’deki sermaye sınıfının elindeki üretim araçlarına el koyarak başlasak?

Olmaz!

Neden?

Çünkü böylesi, çok “milliyetçi” bir yaklaşım olur!

Ulusal ölçek = ulus-devlet = milliyetçilik denklemini ne kadar doğru?

Bugün, ulusal kalkınmacılığın öldüğünü iddia eden iki kesim var.

Kalabalık kesim, “küreselleşme” çağına ayak uydurmak gerektiğini iddia edenlerden oluşuyor.

Solculardan oluşan ikinci kesimse, ulusal kalkınmacılığın burjuvaziye ait ve kapitalizmin belirli bir aşamasına özgü bir proje olduğunu, “küreselleşme”nin karşısına ulusal kalkınmacılıkla çıkmanın da bir tür gericilik olacağını ileri sürüyor.

Bu kesimde yer alan bazıları da, işçi sınıfının ulus-devlet için mücadeleyi ve bu arada “kamulaştırma” gibi hedefleri bir yana bırakması, “ne piyasa ne devlet” çizgisini benimsemesi gerektiğini ileri sürüyor.

“Ulusal burjuvazi” öncülüğünde (ya da sermaye sahipleriyle ittifak kurarak) hayata geçirilecek bir ulusal kalkınma projesinin bugünün dünyasında hiçbir başarı şansının bulunmadığı ve böylesi projeleri öne sürmenin gericilik olduğu, tümüyle doğrudur.

Ama “ulusal kalkınmacılık”a karşı mücadele bayrağı açanlar, bunun ötesine geçerek, sosyalizm mücadelesinde ulusal ölçeğin temel alınmasına karşı çıkıyor.

Oysa bu sorun, bundan yaklaşık 155 yıl önce, büyük oranda çözüme kavuşturulmuştu!

Komünist Manifesto’da, büyük bir açıklıkla yazılmıştı: “*İşçilerin vatanı yoktur!*”

Bundan daha açık bir şekilde ifade edilebilir miydi?

Troçkistler, geçtiğimiz yüzyılın ilk çeyreğinden bu yana, bu cümleyi alıntılammaktan büyük bir haz duyuyor.

Bu cümlelerin hemen ardından gelen cümle, aynı vurguyu pekiştiriyor: “Sahip olmadıkları bir şeyi onlardan almak mümkün değildir.”

Ama paragraf burada bitmiyor! Şöyle devam ediyor:

“Proletarya öncelikle siyasal egemenliği ele geçirmek, kendisini ulusal sınıfa konumuna yükseltmek, bizzat kendisini ulus olarak kurmak zorunda olduğu sürece, hiçbir şekilde burjuva anlamıyla olmamakla birlikte, henüz kendisi de ulusaldır.”[9]

Nitekim, bu satırların yazarları, daha önce de şunları söylüyor:

“Proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi, içerik açısından olmasa biçim açısından, öncelikle ulusal bir mücadeledir. Her ülkenin proletaryası kuşkusuz önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak zorundadır.”[10]

Marksizm hakkında az çok bilgi sahibi olan herkesin bildiği bu cümleleri tekrar alıntılamanın ne gereği var, diye sorulabilir.

Herhalde asıl sorulması gereken, aradan 155 yıl geçmiş olmasına karşın, komünistler açısından ulusal ölçekte mücadele etmenin ne anlama geldiğinin nasıl olup da kavranamayabildiğidir.

Eğer kastedilen, İkinci Dünya Savaşı’nın sonu ile reel sosyalizmin çözümlüğü arasındaki dönemde yaşanan ulusal kalkınma girişimlerinin ve bu döneme özgü ulusal kalkınmacı ideolojilerin bugüne taşınamayacağı olsaydı, buna hak verilebilirdi. Ama bir uyarıyla: Reel sosyalizmin güçlü bir kutup oluşturduğu dönem boyunca, tek tek kapitalist ülkelerin emperyalist sistemden şu ya da bu oranda bağımsızlaştırılabilmesi, uluslararası sınıf mücadeleleri açısından kritik bir önem taşıyordu. Dahası, Küba, yola ulusal kalkınma hedefiyle başlayarak sosyalizme ulaşan ülkelerden yalnızca biridir.

Yukarıda da vurgulandığı gibi, bugünün dünyasında, üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermeyi öngörmeyen her tür ulusal kalkınma projesi, başarısızlığa mahkumdur.

Ama buradan, ulusal ölçeği (ve ulusal kalkınma hedefini) bir yana bırakmak gerektiği sonucu çıkmaz.

Dünyamız son 155 yıl içinde ne kadar değişmiş olursa olsun!

Son derece basit bir nedenle: Bugün, işçi sınıfını (ya da ezilen toplum kesimlerini) tek bir uluslararası siyasal hareket içinde bütünleştirmeyi sağlayacak türden hiçbir somut stratejik hedef formüle etmek mümkün değildir.

Mümkün olsaydı, böylesi bir hedefin (ya da hedeflerin) varlığı sabah akşam kafamıza çakılırdı!

“Küresel kapitalizmin saldırılarının önüne geçilmesi” ya da “evrensel (veya küresel) demokrasiye ulaşılması” gibi içi boş sloganlar atmak mümkün tabii ki.

Dahası, bu türden hedeflere “adım adım” ulaşılacağı, bunun uzun zaman alacağı gibi ek açıklamalarda da bulunulabilir ve bulunuluyor.

Kimileri de, somut bir stratejinin nasıl geliştirilebileceği konusunda uzun boylu bir tartışmaya girmemizi öneriyor.

Böylesi bir stratejinin kurgulanamayacağını, “kapitalist küreselleşme karşıtı hareket”in doğal akışının stratejinin de kendisi olduğunu ileri sürenler de var.

Bu tür argümanlar, bugün ve Türkiye’de sermaye sınıfının egemenliğine karşı mücadele etme cesaretini gösteremeyenlerin içini rahatlatılabilir.

Ama şu gerçek ortada duruyor: Ulusal iktidarlar, iktisadi karar alma güçleri ne denli sınırlandırılmış olursa olsun, işçi sınıfı ve emekçiler üzerindeki “siyasi” egemenliğin en önemli aracı olmaya devam ediyor. Sınıf hareketlerinin önüne geçilmesi ve önüne geçilemediği noktada da bastırılması görevi, her şeyden önce, “ulusal” iktidarların önünde duruyor. Türkiye toplumunun farklı kesimleri, harekete geçtikleri dönemlerde, karşılarında IMF’yi, Dünya Bankası’nı, ABD’yi ya da “ulus-ötesi” herhangi bir iktidar aygıtını değil, Türkiye’deki sermaye iktidarını buluyorlar.

Burada bir çelişkinin varlığına dikkat çekilebilir.

Dünya kapitalizminin büyüme döneminde, sermaye iktidarları, iktisat politikalarını, siyasal egemenliklerini pekiştirmenin bir aracı olarak kullanabiliyordu.

Oysa bugün, sermaye iktidarlarının temel görevi, “popülizm” olarak damgalanan politikalara başvurmaya akıllarına bile getirmeden, toplumlara denetim altında tutmak. Kitleleri düzene bağlayacak iktisadi beklentilerin bu denli azaldığı bir dönemde onları yönetmek kolay iş değil.

Bu çelişki nedeniyle üzölmek bize düşmez herhalde!

Gelelim “kamulaştırma”; “ulusal kalkınma” ve “devlet” gibi meselelere...

Bu kavramlardan birincisinin bazı dönemlerde burjuvazi tarafından da sınırlı ölçülerde savunulduğu, ikincisinin “aslen” burjuvaziye ait bir kavram olduğu ve üçüncüsünün de burjuvaziyi de önceleyen, tüm egemen sınıflara ait bir kavram olduğu açık. Tıpkı “eşitlik” ve “özgürlük” gibi kavramların da bir dönem boyunca burjuvaziye ait olması gibi...

Eğer bugün Türkiye’nin sermaye sınıfının ya da bu sınıfın herhangi bir kesiminin gündeminde kamulaştırma gibi bir hedef bulunsaydı ve hatta bulunması ihtimal dahilinde olsaydı, özelleştirmelerin karşısına kamucu bir kimlikle çıkmak gerçekten de yanlış olurdu.

Bu yazının başlarında, “korumacı” politikaların sermaye sahiplerinin çıkarlarına hizmet edeceği vurgulanmıştı. Ama korumacılıkla kamulaştırma hedefi arasında çok ciddi bir fark var. Korumacı politikalar, “özel mülkiyet”e dokunmaz. Buna karşın kamulaştırma, adı üzerinde, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır.

Siyaset, saf ve temiz kavramlarla yürütülemez.

“Kamulaştırma” yerine, “üretim araçlarının özel mülkiyetine son verme” hedefinden söz etmek, kitaba daha uygundur elbette. Bunun ne anlama geldiğini halka anlatmak gibi bir derdi olmayanlar, “bundan aşağısı kurtarmaz” diyebilir. Ama bugünün Türkiye’sinde, üretim araçlarının özel mülkiyetine karşı çıkmakla “kamulaştırma” istemek arasında neredeyse hiçbir aç kalmamıştır.

Aynısı, kalkınma ve ilerleme gibi hedefler için de söylenebilir.

Peki, bugün, bu hedeflerin taşıyıcılığını yapabilen ya da yapması muhtemel herhangi bir sermaye kesimi bulunuyor mu?

Kalkınmacı söylemi kullanan kimi sermaye siyasetçilerinin ve hatta sermayedarların bulunduğu açık. Ama bunların toplumsal ağırlıkları da ortada.

İşsizlik ve yoksullaşma, geniş kitlelerin somut sorunudur. Ama geniş kitleleri bu somut sorunlarının çözülebileceği konusunda ikna edebilmeniz için, önlerine yine somut bazı hedefler koymak zorundasınız. Sosyalizmin bir “kalkınma projesi”nden ibaret olmaması başka bir şeydir, bugünün dünyasında ve bugünün Türkiye’sinde kalkınma hedefine yalnızca sosyalizmde ulaşılabileceği gerçeğini bir silaha dönüştürmek başka bir şey.

1970’li yıllardan bu yana ilerlemeciliğe ve kalkınmacılığa dönük saldırıların giderek yoğunlaşması (“modernleşme” eleştirileri de büyük ölçüde bu kapsama giriyor) bir tesadüf mü, yoksa burjuvazinin rafa kaldırmak zorunda kaldığı bir silahı zincirle bağlama çabası mı?

“Ne piyasa ne devlet” türü sloganlara gelince...

Proudhon ve Bakunin, bu tür sloganların kendilerini Marksist kabul edenler tarafından bile atıldığını görme fırsatını bulsalar, pek sevinirlerdi!

Siyasal iktidarı ele geçiren bir işçi sınıfının (ya da ezilen kitlelerin) bu iktidarı içerideki ve dışarıdaki karşı-devrimci güçlere karşı korumak için devlete ihtiyaç duyacağı gerçeğini bir yana bırakalım...

Üretim araçlarının özel mülkiyetine nasıl son vereceksiniz? Bu araçları sermaye sahiplerinin elinden aldıktan sonra, öylece ortada mı bırakacaksınız? Bunları kimse kullanmayacak mı?

Eğer fabrikaları, madenleri, enerji santrallerini, ulaşım araçlarını, telekomünikasyon kuruluşlarını vb. çalıştırmaya devam edeceksek, bunun için bir "toplumsal örgütlenme"ye ihtiyaç var.

İşte bu toplumsal örgütlenme de "devlet"tir!

Buna başka bir isim takılması, işin özünü değiştirmez.

Kuşkusuz, olabildiğince federalist ya da özyönetimci bir yapı tasarlayabilirsiniz.

Ama bunun sonucu, bireysel çıkarların yerini dar grupların çıkarlarının almasından başka bir şey olmayacaktır.

Ve toplumsal kaynakların mülkiyetini ya da bunların kullanım hakkını dar gruplara paylaştığınızda, aralarındaki ilişkinin düzenlenmesi için bir "piyasa"ya, bu piyasanın düzenlenmesi için de "devlet"e ihtiyaç duyarsınız!

Bu da, tüm toplumsal kaynakların merkezi planlama kapsamına alındığı bir toplumsal örgütlenme modeline göre, kapitalizme çok daha yakın bir modeldir.

"Devletin sönmülmesi" denen şey, devletin bir siyasal egemenlik aracı olmaktan çıkarılmasıdır. Bu da ancak her tür sınıfsal ayrımın ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.

Enternasyonalizm bu söylenenlerin neresinde, diye soranlara bir kez daha hatırlatmakta yarar var: "*Her ülkenin proletaryası kuşkusuz önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak zorundadır.*" Dünya devrimine ulaşabilmek için!

Somut dış politika başlıklarında "gerçekçilik"

Küreselleşme çağının solculuğu şu şekilde özetlenebilir: Ulusal ölçekte *gerçekçi ol*, küresel ölçekte *imkânsız iste!*

Bunun dış politika başlıklarına yansımaları, "küresel kapitalizme karşı küresel direniş" edebiyatının (ve her türden anti-kapitalizmin) tümüyle bir yana bırakılarak, *ceteris paribus* (başka her şey aynı kaldığında) yaklaşımının benimsenmesi.

Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci bu yaklaşımla ele alındığında, şu tür sonuçlara varılıyor: Madem ki Türkiye'nin AB üyeliği doğrultusunda ilerlemesi bir gerçeklik ve madem ki AB üyeliği yolunda ilerleyen bir Türkiye bu hedefi tümüyle bir yana bırakan bir Türkiye'den daha kötü bir Türkiye olur, o halde bunu veri kabul etmeli ve somut politikalarımızı da buna göre kurgulamalı, örneğin "Emeğin Avrupası" için neler yapabileceğimizi tartışmalıyız... Yani, somut bir dış politika başlığı olarak AB'ye üyelik süreci hakkında gerçekçi olmalı ve sonrası için de imkânsız istemeliyiz...

Bu bir "politika" falan değil, düpedüz teslimiyetçilik.

Teslimiyetçiliğin ardındaki ön kabul ise, başka her şeyin aynı kalacağı, bir başka deyişle değiştirilemeyeceğidir. Aynı anlama gelmek üzere, solun ve işçi sınıfının Türkiye'nin kaderi üzerinde belirleyici etkilerde bulunabilecek birer güç haline gelmesinin ihtimal dışı olduğudur.

Solun ve işçi sınıfının, bugün için, Türkiye'nin kaderi hakkında çok fazla söz sahibi olmadıkları doğrudur.

Bu durumu değiştirilmesi mümkün olmayan bir veri olarak kabul ettiğimizde, gerek dış gerekse iç politika başlıklarında bir şeyleri "temenni" etmenin ötesine geçmek isteyenlerin yapabileceği tek bir şey vardır: Türkiye'nin kaderi hakkında söz sahibi olan güçlerden birinin peşine takılmak...

Oysa bir seçenek daha var: Dış ve iç politika başlıklarına bakarken, solu ve işçi sınıfını Türkiye'nin kaderi hakkında söz sahibi haline getirebilecek tutamak noktaları bulmaya çalışmak.

AB destekçiliğinden böylesi bir tutamak noktasının çıkmayacağı kesin. AB destekçiliği, sola ve işçi sınıfına, burjuvazinin yedek güçlerinden biri haline gelmek dışında hiçbir gelecek sunamaz.

Ya AB karşıtı mücadele?

Toplumun bu konuda ciddi bir ideolojik kuşatma ile karşı karşıya bulunduğu ve AB'nin bir kurtuluş umudu olarak görüldüğü doğrudur.

Bir zamanlar, özelleştirmecilik konusunda da aynısı geçerliydi. Ve o zaman da, sol içinde, özelleştirmeci ideolojinin toplumsal gücünün veri kabul edilmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşabilmişti. Ama özelleştirmelerin yağma, talan, yoksullaşma, örgütsüzleşme ve işsizlik anlamına geldiği belirginleştikçe, özelleştirmeci ideolojinin etkisi azaldı.

Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci, toplumun geniş kesimleri açısından daha fazla sömürü ve daha fazla yoksullaşma anlamına geldiği oranda, AB'ci ideolojinin zaman içinde zayıflaması da kaçınılmazdır. Ama en az bunun kadar önemli olan, solun bu süreci ne şekilde değerlendireceğidir. Anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir AB karşıtlığı, hiç kuşku yok ki, kendi kendine toplumsallaşamaz. Solun bu doğrultuda ağırlık koyamaması durumunda neyle karşılaşacağımız ise, daha bugünden belirginlik kazanmıştır: Milliyetçi, hatta şoven ve demagojik bir AB karşıtlığının güç kazanması.

Kıbrıs meselesinde de benzer bir tabloyla karşı karşıyayız.

Bir tarafta emperyalistlerin hazırladığı Annan planı ve AB'cilik, diğer tarafta emperyalistlerle başka bir şekilde uzlaşmayı hedefleyen bir şovenizm...

Ne yapılacak?

Solun bugünkü gücü veri kabul edilirse, bu ikisinden biri tercih edilecek...

Aslına bakılırsa, Irak Savaşı için de aynı durum söz konusu.

Küreselleşmeci solcuların açıkça savaştan yana tavır alamamaları, kendi iç meseleleri. Ama kendileriyle tutarlı olmak istiyorlarsa, Türkiye'nin savaşa katılmasını savunmalılar!

Çünkü, başka her şey aynı kalırsa, savaşın dışında kalmayı tercih eden bir Türkiye, son derece ciddi sorunlarla karşılaşacaktır. Savaşın dışında kalmak, her şeyden önce, ABD'yi ve dolayısıyla IMF ile Dünya Bankası'nı karşıya almak demektir. AB emperyalizminin, ABD tarafından dışlanan bir Türkiye'nin yardımına koşmayacağı kesindir. Dolayısıyla, büyük bir ekonomik kriz yaşanacak ve bunu da büyük olasılıkla bir tür diktatörlük rejimi izleyecektir. Yani Türkiye, daha fazla "doğulu" bir ülke haline gelecektir.

Kısacası, "çocuklarımızın geleceği" için, Irak Savaşı'na katılmamız!

Bu noktada, sol içi bir tartışmanın da ötesine geçmiş oluyoruz. Burada tarif edilen sorun, toplumsal açıdan da önem taşıyor.

Sol, dış politika başlıklarına ilişkin olarak, toplum tarafından da şu ya da bu oranda "gerçekçi" kabul edilecek politikalar geliştirmek zorunda.

En azından, iktidara aday olabileceğimizi göstermek istiyorsak!

Kuşkusuz, tek ölçüt bu olamaz.

Geliştirilecek politikalar, sosyalizm mücadelesine katkıda bulunmalı, kitlelerin siyasallaştırılmasına yardımcı olmalıdır.

Burada kastedilen, ayrıntılı şekilde kurgulanmış somut projelerin hazırlanması değil. Ama diğer taraftan, geliştirilecek politikalar, gelecekte olgunlaşabilecek daha kapsamlı projelere dayanak oluşturabilecek türden politikalar olmalıdır.

Tüm bunları somutlamak gerekiyor tabii ki.

Bugün, dış politika alanında solun tüm politikalarının merkezinde anti-emperyalizm durmak zorundadır. Daha somut hedef ise, en azından öngörülebilir vadede Türkiye'nin (ve bölgemizin) kaderi üzerinde daha belirleyici bir güç olmaya devam edecek olan ABD emperyalizmi olmalıdır.

Emperyalizmle bağlarını koparan bir Türkiye'nin önünün açılacağını kanıtlamak, ABD'nin bazı somut politikalarına karşı çıkmak gerektiğini kanıtlamaktan çok daha kolaydır. Bugün, savaş karşıtlığının toplumsal ölçekte pek fazla karşılık bulamamasının tek nedeni, savaşın yıkıcı etkilerinin henüz belirginleşmemiş olması değildir. Bundan daha önemli bir neden, ABD'nin bölgemize dönük planlarının dışında kalan bir Türkiye'nin başına gelebilecekler konusundaki kaygılardır. Bu kaygılar da, yukarıda ifade edildiği üzere, tümüyle boş değildir.

Buna karşın, ABD'nin Türkiye'nin başına ördüğü belalar, Irak Savaşı ile sınırlı değildir. IMF politikalarından Kıbrıs'taki çözümsüzlüğe kadar Türkiye'nin gündemindeki neredeyse tüm sorun başlıklarında ABD emperyalizminin de parmağı var.

Asıl önemlisi, emperyalist bağımlılık ilişkilerinden kurtulan bir Türkiye, kendi bölgesinde emperyalizmden bağımsız yeni bütünleşme süreçlerine öncülük edebilecek bir Türkiye olacaktır.

Irak Savaşı'nı ele alalım.

ABD emperyalizmine karşı mücadelenin öncülüğünü üstlenecek bir Türkiye, Ortadoğu halklarının neredeyse tümünde varolan ABD düşmanlığının (yeni bir) siyasal nitelik kazanmasını sağlayacaktır. Türkiye'nin karşı çıktığı bir savaşı Ortadoğu'daki ABD kuklası iktidarlar bile kolay kolay destekleyemez. Bu da, ABD'nin her istediğini yapamayacağı anlamına gelir.

Diğer yandan, başta Balkan ülkeleri olmak üzere Doğu Avrupa ülkeleri, emperyalist sömürünün ne anlama geldiğini giderek daha somut bir şekilde görüyor. Bu ülkelerde sol hareketlerin en önemli toplumsallaşma kanallarından birinin anti-emperyalizm olacağı, daha şimdiden rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla, emperyalist bağımlılık zincirlerini koparan bir Türkiye, "yalnızlaşmak" bir yana, batısında da ciddi müttefikler bulacak, emperyalist Avrupa Birliği projesinin karşısına farklı bütünleşme modelleriyle çıkmak mümkün hale gelecektir.

Kıbrıs'ın emperyalist projelere mahkumiyetine son verebilecek olan da, ancak böylesi bir gelişme olacaktır.

Üstelik, tüm bunlar için, "yarını beklemek" gerekmiyor. Özellikle Balkan ülkelerindeki anti-emperyalist hareketlerle ortak mücadele gündemleri oluşturmak ve bu yolla Türkiye işçi sınıfının enternasyonalist eğitimine katkıda bulunmak, son derece güncel görevlerdir. Bu görevlerin yerine getirilmesi, enternasyonalizmi güçlendirmekle kalmayacak, anti-emperyalist mücadelenin sonuç alıcı olabileceğini geniş kesimlere hissettirecektir.

Zaten, enternasyonalizmi derinleştirmenin önkoşulu, farklı ülkelerdeki sınıfsal mücadele dinamiklerinin ortak hedefler doğrultusunda buluşturulabilir, bir başka deyişle uluslararası bir "reel politika"nın geliştirilebilir olmasıdır.

Tüm bunların, "Emeğin Avrupası" türü içeriksiz hedeflerin yanında en az bin kez daha "somut" ve "gerçekçi" hedefler olduğunu ayrıca vurgulamaya gerek var mı?

[1] Fikret BAŞKAYA, "Küresel Kapitalizm Neoliberalizm Devlet", **Özgür Üniversite Forumu** 16, Ekim-Aralık 2001, s. 6

[2] Bu yazıdaki alıntılar, bazı yazarlarla polemik yürütmeye değil, örnek göstermeye yöneliktir. Bu nedenle de, söz konusu yazıda emperyalizmin "kapitalizmin bir aşaması değil, bizzat sistemin doğasında içerilmiş, sistemde içkin bir eğilim" olarak tarif edilmesi, "Başka kavramlarla ifade etmek gerekirse, kapitalizm emperyalizmdir" denmesi ve böylelikle başta Lenin olmak üzere pek çok Marksistin emperyalizm çözümlerinin üzerinin bir kalemde çizilmesi bizi ilgilendirmiyor.

[3] Türkiye Komünist Partisi - Konferans 2002, **2002 Yılında Dünya ve Türkiye**, Komünist, 85, 20 Eylül 2002.

[4] Michael HARDT – Antonio NEGRI, **İmparatorluk**, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 3. Basım, 2001.

[5] Türkiye MAİ Karşıtı Çalışma Grubu, **MAİ: 21. Yüzyılın Sömürgecilik Bildirgesi**, TMMOB Yay., tarihsiz, s. 16.

[6] Paul HIRST - Grahame THOMPSON, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, çev: Çağla Erdem, Elif Yücel, Dost Kitabevi, İstanbul, Eylül 1988, s. 126. Bu çalışmada "küreselleşme"ye dair popüler iddiaların altlarının ne kadar boş olduğunu gösteren başka pek çok somut veriye yer veriliyor. Örneğin, uluslararası ölçekte faaliyet gösteren en büyük yüz şirketin en az yirmisi, ayakta kalmalarını, nispeten yakın bir geçmişte şu ya da bu biçimde aldıkları devlet yardımlarına borçluymuş (s. 16).

[7] **Cumhuriyet**, 25 Aralık 2002.

[8] Ertuğrul KÜRKCÜ, "Küreselleşme ve İki Tepki", **Özgür Üniversite Forumu**, 16, Ekim-Aralık 2001, s. 25.

[9] Karl MARX – Friedrich ENGELS, **Komünist Parti Manifestosu**, çev: Dünya Armağan, Gelenek Yay., İstanbul, Mart 1988, s. 25.

[10] a.g.y., s. 18.

Alıntı adresi: <http://www.haberveriyorum.net/haber/erkin-ozalp-dunyaya-hangi-kavramlarin-penceresinden-bakiyoruz>

Bu yazı, ilkin Gelenek dergisinin Ocak-Şubat 2003 tarihli 76. sayısında yayımlanmıştır.